

H.J.A.Hofland. *Man van zijn eeuw*. De Bezige Bij

Man van zijn eeuw, luidt de titel van H.J.A.Hoflands nieuwe roman. Het is een titel die verwachtingen wekt, een titel met een belofte. Hier wordt niet zomaar een verhaal verteld, hier probeert een schrijver een heel tijdperk in kaart te brengen. Aan de hand van een hoofdpersoon die niet een willekeurige man of vrouw zal zijn, maar een 'held van onze tijd' om met Lermontov te spreken. In het verleden heeft Hofland meer dan eens geklaagd over het feit dat zulke romans in Nederland niet meer worden geschreven, en daarom heeft hij, kan men nu concluderen, het zelf maar eens geprobeerd.

Man van zijn eeuw is overigens alweer Hoflands vierde roman, maar hij verschilt nogal van zijn voorgangers. Dat blijkt al meteen uit de wijze van publicatie. *Nacht over Alicante*, *De Alibicentrale* en *De Jupiter* verschenen in eerste instantie als feuilleton en onder pseudoniem in respectievelijk krant en weekblad, om pas daarna de vorm van een boek aan te nemen. Ditmaal zijn het pseudoniem en de omweg van het feuilleton achterwege gebleven, en dat kan geen toeval zijn. Het is alsof Hofland zeggen wil: tot dusver was het allemaal licht en luchtig, meer *Spielerei* dan ernst, maar die tijden zijn nu voorbij; voortaan is het menens.

De roman spreekt het niet tegen, want hoe men het ook wendt of keert: licht en luchtig kan *Man van zijn eeuw* moeilijk worden genoemd. Grappige vondsten (zoals de 'alibicentrale' in het gelijknamige feuilleton) ontbreken. En wat het verhaal betreft: daar heeft de snelle opeenvolging van gebeurtenissen, in een feuilleton noodzakelijk om de spanning op peil te houden, volledig het veld moeten ruimen voor een heel wat tragere verteltrant, terwijl het verhaal zelf tot een minimum is teruggebracht.

Pierre, een historicus van middelbare leeftijd, heeft drie jaar lang samengewoond met Anne, zijn droomvrouw, zijn 'Madonna'. Aan de relatie is een eind gekomen, maar niet aan zijn liefde. Dat blijkt wel wanneer hij jaren later op pijnlijke wijze (via een tiental onthullende foto's, in zijn ogen 'brutale porno die me aangrijpsde zoals een niet doorgetrokken wc je aangrijnst') ontdekt dat Anne een verhouding is begonnen met Evert Drijver, de politicus uit zijn 'vriendenclub', voor wie hij heimelijk een diepe verachting koestert. Vervuld van jaloezie, kan Pierre alleen nog aan wraak denken: Drijver moet 'vernietigd' worden. Maar dat blijkt in de praktijk minder eenvoudig dan in de fantasie.

Aan dit eerlijk gezegd nogal schamele gegeven heeft Hofland zijn roman opgehangen. Waar zit nu de exemplarische dimensie die in de titel wordt beloofd? Niet zozeer in het verhaal, als wel in het commentaar waarmee Pierre (die als verteller optreedt) zijn relaas voortdurend onderbreekt. Daar krijgen de verhaalde gebeurtenissen hun symbolische betekenis.

In Drijver blijkt Pierre niet zomaar een vijand te hebben gevonden, nee, de even onbetrouwbare als populaire politicus is 'degene die alles vertegenwoordigde wat ik in m'n hele leven tot dan toe niet had gewild'. Drijver is de 'aanzienlijke robot' en staat voor de 'stompzinnige macht' waartegen Pierre in verzet wil komen, gekrenkt als hij is door de brutale wijze waarop de 'heilige ernst' van zijn liefde door het slijk is gehaald.

Zijn hele kijk op de wereld wordt erdoor beïnvloed. Overal ontwaart hij de

sporen van de oorlog, ook in hemzelf; de oorlog is zijn leerschool geweest en aan de 'slijmbeschaving' die erop is gevolgd heeft hij naar eigen zeggen nooit goed kunnen wennen. Het enige wat in het midden blijft is of dit inzicht hem ook al voor de ontdekking van Anne's ontrouw deelachtig was geworden.

Toch is het deze geïmpregneerdheid door de oorlog die van hem een 'man van zijn eeuw' moet maken. Dat wil zeggen: van de 'eeuw' die loopt van 1914 tot 1989, 'van de eerste foto's uit de loopgraven tot het slopen van de Muur op de kleuren-tv'. Niet zonder bitterheid moet hij op de laatste bladzijde constateren dat die eeuw nu voorbij is; de nieuwe tijd is er een van het 'particuliere genieten met volle teugen', waarmee hij beduidend minder goed uit de voeten kan.

Hofland haalt in *Man van zijn eeuw* veel overhoop en het is duidelijk wat hem voor ogen moet hebben gestaan: een literaire symbiose van de grote geschiedenis van wereldoorlog en koude oorlog met de kleine geschiedenis van Pierre en zijn opstandige wraakzucht. Maar echt lukken doet het niet; het beoogde verband weigert een dwingende vorm aan te nemen. Dat komt vooral, denk ik, doordat het te zeer op de commentaren van Pierre berust en te weinig op het verhaal, dat zou moeten laten zien of suggereren wat nu steeds nadrukkelijk wordt uitgesproken.

Maar er is ook iets anders, dat te maken heeft met de aard van die commentaren. Pierre's relaas bestaat in feite uit één groot commentaar: op de wereld, de zin van het leven, de geschiedenis, de mens, de beschaving - niets is voor hem te groot of te ongrijpbaar. Sterker nog, dat laatste vindt hij zijn specialiteit; hij legt zich toe op 'het vangen in woorden van wat in het onbeschrijflijke wil ontsnappen, met vermindering van het al te beschrijfbare'. En dat zal de lezer weten. Want Hoflands Pierre mag dan in zijn gewone doen een weifelachtige hypochonder zijn, zodra hij aan het schrijven slaat vloeien de wijsheden hem moeiteloos en zelfverzekerd uit de pen.

Het leven is 'een chaos waarin je zelf het eiland bent'. Elders lezen we: 'Je moet je behoedzaam verontschuldigen voor je de waarheid gaat zeggen, ze langzaam voorbereiden alsof je een sterfgeval gaat aankondigen en zelfs dat helpt niet. Iemand die voortdurend met hetzelfde sterfgeval aan andermans deur komt zeuren, wordt weggejaagd. 't Is het dagelijkse leven'. Of: 'In de auto zijn meer verhoudingen en huwelijken gemaakt en gebroken dan daarbuiten'. En: 'In de steek laten is een van de gebruikelijkste trucs om je eigen huid te redden, en daarom is het ook een van de eerste vallen waar je in loopt'. Ook is hij ervan overtuigd 'dat ons gezicht de voorkant is van een doos van Pandora' en noemt hij het 'een teken van zorgeloosheid als je nooit aan je zolen denkt'.

Zo gaat het maar door, de ene *wisecrack* na de andere, opgenomen in een stroom van indringende bespiegelingen. Van wie heeft Pierre dat toch? In de roman vallen de namen van Sartre en van Céline, en niet helemaal ten onrechte: *Man van zijn eeuw* heeft het nodige ontleend aan *Les chemins de la liberté* en aan *Voyage au bout de la nuit*. Toch drong zich gaandeweg een andere associatie aan mij op: niet zozeer met Mathieu de la Rue of met Ferdinand Bardamu, als wel met de klassieke Amerikaanse *private eye* en diens wereldwijze gemompel.

Daarna werd het steeds moeilijker om nog serieus van Pierre's gedachten, zelfs de diepste, onder de indruk te raken. Op de achtergrond klonken steeds, als een

hinderlijke ruis, de door whisky en sigaretten verweerde stemmen mee van Philip Marlowe en zijn collega's. Dat Hofland van de eeuw die zijn hoofdpersoon belichaamt geen hoge pet op heeft, lijkt me evident, maar dit kan toch nooit de bedoeling zijn geweest.

(de Volkskrant, 24-9-1993)